

elhitetni velünk, hogy már a levél előtti új vezetőség megoldást hozott. Másodszer: elég szűk az a világ, amelyet az előttünk vívódó regényhős lát és olvasóival láttat.

Mindez azonban nem akadályoz meg bennünket a regény értékeinek felismerésében. Csak éppen azt eredményezi, hogy még nagyobb érdeklődéssel várjuk Burány következő regényét, mert érezzük, hogy közeledik ahhoz a csúcshoz, amelyet ebből a témakörből el lehet érni.

BÁLINT ISTVÁN

KRÓNIKA AZ ÍGÉRET FÖLDJÉRŐL

GAJDOS TIBOR: *Hét szűk esztendő.*

Forum, Újvidék, 1972.

A mai újságolvasó és tévénező, egyszerűen a napi nemzetközi információ-özön konzumense egyre inkább belefárad abba a maga vállalta szerepbe, hogy naponta a jótájékoztató bonyolítását keltse. A napról napra bombázásonként reá zuduló hírzónákban egyre kevésbé képes tájékozódni, egyre kevésbé képes egy-egy eseményt hónapról hónapra nyomon követni — a mindennapi szenzáció leginkább háttérbe szorítja a vajdó problémákat, az évekig húzódó megoldatlan kérdéseket.

Az öt évvel ezelőtt újra fellángolt arab—izraeli konfliktus a hatnapos háborúval megint nem oldódott meg, s a nagyhatalmak érdekszféráinak ütközése napjainkban sem kecsegtet a közeli megnyugtató megoldás reményével. Az eltelt öt év alatt a tömegkommunikációs eszközök rengeteg adatot és vonatkozást hoztak nyilvánosságra, sokat foglalkoztak a konfliktus előzményeivel, de nagyon sokszor az érdektelenség szintjére süllyedve — csak a szenzáció kedvéért — írtak például Dayanról, a félszemű tábornokról, aki mellékesen műkinceseket csempész ki Izraelből, és hasonló dolgokról. S az ügy elhúzódsásával az információk konzumense is lassan elfásult, de a sajtó mindig gondoskodott róla, hogy a mindennapi »érdekes-séggel« ellássa az olvasót.

Ilyen időszakban, amikor a világhírvélemény érdeklődését is már csak a szinte mindennapos repülőgéprablások tartják életben a közel-keleti ügy iránt, jelent meg Gajdos Tibor *Hét szűk esztendő* című könyve. A mű az irónak és családjának hét évig tartó izraeli tartózkodását mondja el abban az időszakban — 1950-től 1957-ig —, amikor még frissek voltak az első arab—izraeli összecsapás emlékei, és amikor már ott parázslottak az 1956-os nagy nemzetközi világválság csirái.

Krónikáról van tehát szó, egy európai, zsidó származású család tagjainak hányattasáról, akik a nagy világegés után úgy hitték, hogy Izraelben még megtalálhatják az ígéret földjét, hogy az 1948-ban megalakult zsidó állam végre hazát ad a fasisztoid rendszerek által üldözött és genocidnak alávetett, félig kiirtott európai zsidóságnak. Nem nehéz elképzelni azt a lelkiállapotot, amikor fél Európa még romokban hevert, hogy egy Csillagbörtönt is átszenvedett és életben maradt, »kétes származású« — nemrég még üldözött — zsidó ember a sok évszázadig áhított Izraelben vélte remélni emberi méltósága megvalósulását, életének kiteljesedését.

A nagy áradatban tehát ő is útra kelt, mint annyian mások, akik voltak elég erősek — vagy szerencsések — ahhoz, hogy egy Dachau vagy

Auschwitz után új hazát reméljenek Izraelben. Az ígélet földje azonban csak az elképzelésekben meg a legendában volt az, a bevándorlók egészen mást találtak, mint amit reméltek.

Már az odaérkezés első napjaiban sorra, egymás után foszlottak szét az illúziók, a szerzőt — mert Jugoszláviából jött és mozgalmi múlttal rendelkezett — ezenkívül még karhatalmilag is háborgatták. Az első élmények egyike az ígélet földjén a rendőrségi kihallgatás volt, »amely semmiben sem különbözött a világ bármelyik rendőrségének eljárásától.« Az illúzióromboló élményeken kívül még a keserű rádöbbenés is várta a bevándorlókat, mert — ahogy a szerző írja — »a világon szétszórt zsidóságot a valláson és az üldözöttségen kívül semmi sem fűzte össze.«

A befogadó táborban, ahol a bevándorlók ideiglenesen elhelyezkedtek, a világ minden tájáról összesereglett zsidóság kavargó, ellentmondásokkal terhes világa fogadta az oda érkezőket: bábéli nyelvi zűrzavar és az antropológiai tankaság szembeötlő volt; s csakugyan: a Jemenből jött, alacsony termetű és arabul beszélő zsidókat világot választották el az erópai származásúaktól. A szokások és az életfelfogás másfélesége, az ország kultúrája, amely a kivándorlás előtt hazát adott a szétszórt zsidóságnak — mindez a maga pőreségében mutatkozott meg a hősi években. S ennek az ellentmondásos tarkaságnak kellett Izrael olvasztókemencéjében nemzetté olvadnia. Ez a folyamat nehéz és fájdalmas volt sok esetben, mert az odahagyott állampolgársággal a kivándorló egy nyelvet és kultúrát is lassan elhagyni volt kénytelen. Meglett emberek tanulták új hazájuk nyelvét, s keresték az új haza ideáljainak magukévé tételéhez vezető utat. S ez a folyamat ma is tart, hisz napjainkban is tömegesen érkeznek az új bevándorlók Izraelbe.

Megható a könyvben annak a küszködésnek a krónikája, melyben a szerző az új élet napjait írja le. Mert bár a szokásokat és a nyelvet a bevándorlók megtartották — másikat rögtön nem kaptak helyette — mégis a foglalkozásukat nagyrészt mindegyiküknek el kellett hagynia. Így lett mindenkiből, a nagy metamorfózis első állomásaként, földművelő, alkalmi munkás, napszámos, kőfejtő. Ment a gazdagság is illúzió volt, minden bevándorlónak a tűz körmével kellett munkát találnia, hogy megélhessen.

Az európai embernek mindez mellett még a mostoha éghajlattal is külön meg kellett küzdenie, meg a hemzsegő férgekkel: patkányok, mérgegek, skorpiók nyüzsgtek mindenfelé. A zaklatottság, az elviselhetetlen klíma és helyükét nem lelő emberek idegileg is kimerültek, ahogy a szerző írja: »Egyébként a gyenge idegzetűek egymás után kerültek a kórház elkülönített tébolydáiba: az elme elborulása nem volt ritka jelenség. És ezzel együtt jártak az öngyilkossági kísérletek is.« Az ígélet földje tehát nem hozta meg az annyira áhított nyugalmat és alkotó munkát: sokan vissza is települtek elhagyott hazájukba.

Az elmondottak alapján az olvasó már nyilván érezte, hogy a kritikus eisősorban a *Hét szűk esztendő* dokumentumértékét tartja jelentősnek, s csak ez után beszélhet a könyv nyelvi és stilisztikai jellemzőiről. Ezzel persze korántsem azt akarja mondani, hogy a krónika nem adekvát nyelvi szinten valósult meg, de azért azt is el kell mondani, hogy a szöveg nem mindig azonos intenzitású, a lebilincselő részek után nem ritkán következnek száraz felsorolások, amelyek csökkentik a könyv vonzóerejét. Hogy a mű mennyire inkább krónika és nem irodalom, azt kézenfekvően lehetne bizonyítani például a hamszin leírásának összevetésével a *Hét szűk esztendőben* és Kardos G. György *Hová tűntek a katonák?* című művének azonos problémát tárgyaló részében. Gajdos csak jelzésszerűen érinti a hamszint mint az izraeli átlakok egyikét, addig Kardos G. Györgynél az emberen át mintegy áttételezve tudjuk meg, hogy ez az — jobb híján szélviharnak és kánikulának együtteseként leírható, de ezzel csak pontatlanul érzékeltetve lényegét — állapot mit is jelentett. Tévedés ne essék: nem az irodalmasított krónikát kérjük számon Gajdoson, inkább az erdélyi emlékiratírók lebegnek szemünk előtt, akiknek műveiben a krónikási hűség és az irodalom valami csodálatos szimbiózisban valósult meg.

Ismertetőnk elején arról beszéltünk, hogy Gajdos könyve napjaink egyik legegésőbb problémájához, a közel-keleti kérdéshez szolgáltathat adalékokat az olvasónak. S nem is tévedtünk, mert a mű második részében betekintést nyerhetünk a húsz évvel ezelőtti izraeli közéletbe is, a zsidó—arab ellentét gyökereit is szinte elsőkézből kapott adatok alapján ismerhetjük meg. Lenyűgözi az olvasót az a hatalmas küzdelem, amelyet az új állam megél, hogy a terméketlen vidékeken emberhez méltó világot teremtsen magának, de ugyanakkor megütközik a militarizálódás oly magas fokán is, amely az egész országra jellemző volt. Hogy az állandó fegyverviselés indokoltnak látszott az állandó hadiállapot következtében, az csak az érem egyik oldala volt, a másik oldalon az elűzött őslakosság nyomora és tengődése mutatkozik meg Gajdos könyvében. S ez a könyv azért is aktuális, mert ez az állapot napjainkban is tart.

Aktuális könyv tehát a *Hét szűk esztendő*, s bár kissé bizarrnak tűnik az összehasonlítás, Debreczeni József *Hideg krematóriumának* egyenes folytatása, egy elképzelt zsidó nemzedéki krónika második része. Mert a náci haláltáborokat megjárt nemzedékre az új hazában megint hatalmas megpróbáltatás várt, s Gajdos könyvének szereplői közül sokan megjárták azt a poklot is, amelyről a *Hideg krematórium* nyújt megdöbbentően pontos képet.

Jó lenne, ha minden olyan ember elolvasná Gajdos könyvét, akit a tájékozódás és a tisztább látás igénye vezérel összetett és ellentmondásokkal terhes korunkban. Mert őszinte emberi krónika, és végső soron egy darab történelem.

JUNG KÁROLY

NAPBA SZÁLLÓ LÉGGÖMBÖK

NÉMETH ISTVÁN: *Sebestyén*.

Forum, Újvidék, 1972.

Németh István úgy fejezte be méltán népszerűvé vált ifjúsági regényét, a *Vadalmát*, hogy nyomban megírhatta volna a folytatását is. A mű mesteri megkomponáltsága és nyitottsága kínálta fel ezt. De hát a *Vadalma* gyermekhőseinek utóéletét, úgy látszik, most már a mindenkori olvasónak kell majd tovább gondolnia, tovább álmodnia, mert Németh István — ahogy az már a mindig mást és mást kereső íróknál lenni szokott — nem a folytatással, hanem egy merőben új regénnyel, a *Sebestyénnel* lepte meg a tisztelőit.

A *Vadalmából*, az általános iskolások kedvelt — később meg kötelező — olvasmányából csupán a hangulat, a nyelvezet egyszerűsége, a póztalanság és a gyermekkor belülről láttatása került át a *Sebestyénbe*. És helyel-közzel még a hu-

mor, a derűs élcelődés — ami Németh István írói eszköztárában, új szinként, éppen a *Vadalmában* tűnt fel oly erőteljesen.

Ezek után a két regény közti párhuzamot nyugodtan mellőzhetjük, hiszen egy-egy mű úgysem attól válik gazdagabbá vagy szegényebbé, hogy milyen a másik, hanem mindig csakis az, amit egymaga jelent. (A kölcsönös egymásra hatás, kisugárzás és »váratlan« egybeesés inkább a kötetbe gyűjtött versek esetében figyelhető meg, nem is ritkán.)

A *Sebestyén* egymagában — s most már csakis így kell néznünk — a meséje szerint nem több néhány nap (pontosan egy hét) családi körben és barátok között lejátszódó eseményfüzémél; Estyén és Jú, azaz *Sebestyén* és *Jutka* fokozatos magára eszmélésénél, ami